

ÇANAKKALE CEPHESİNDE GELİBOLU-ŞARKÖY-TEKİRDAĞ (TEKFURDAĞI) HİLÂL-İ AHMER HASTANESİNİN FAALİYETLERİ

Cemal SEZER*

Özet

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, yaralı ve hasta Osmanlı askerlerine yardım etmek amacıyla, 1868 yılında “*Mecrûhîn ve Marda-yı Askeriyeye İmdât ve Muâvenet Cemiyeti*” adıyla kurulmuş ve ilk yardım faaliyetlerini 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı’nda göstermiştir. Osmanlı Devletinin Birinci Dünya Savaşı’na girmeye karar vermesi üzerine, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti de yardım faaliyetlerini gerçekleştirmek için kısa sürede teşkilatlanmış ve gerekli hazırlıkları yapmıştır. Cemiyetin yardım faaliyetleri Osmanlı askeri yetkililerinin talepleri dikkate alınarak gerçekleştirildiğinden, onlarla koordineli olarak yürütülmüştür. Cemiyetin varlık gösterdiği cephelerden birisi de Çanakkale’dir. Buradaki faaliyetler içerisinde sırasıyla Gelibolu-Şarköy ve Tekirdağ’da açmış olduğu hastane bulunmaktadır. Askeri makamların isteği ve görülen ihtiyaç üzerine 19 Nisan 1915 tarihinde ilk olarak Gelibolu’da bir hastane açan Cemiyet, İtilaf Devletlerinin yoğun bombardımanı ve hastane ihtiyaçlarını karşılamada yaşanan zorluklar nedeniyle 8 Mayıs’ta Şarköy’e, buradan da 5 Ağustos’ta Tekirdağ’a taşınmak zorunda kalmış ve aralık ayının sonuna kadar Tekirdağ’da hizmet vermiştir. Bu süre içerisinde 1000’den fazla askere bakılmıştır. Türk ve Dünya tarihi içerisinde çok önemli bir yere sahip olan Çanakkale savaşlarında, cephede bizzat görev yaparak varlığını ortaya koyan Cemiyetin kazanılan başarıdaki etkisi göz ardı edilemez. Bu çalışmada; Çanakkale savaşlarında Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin birçok alanda gerçekleştirdiği yardım faaliyetleri içerisinde yer alan Gelibolu-Şarköy ve Tekirdağ Hilâl-i Ahmer Hastanesinin faaliyetleri ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, Çanakkale Cephesi, Gelibolu, Şarköy, Tekirdağ, Hastane

ACTIVITIES OF GELİBOLU-ŞARKÖY- TEKİRDAĞ (TEKFURDAĞI) RED CRESCENT HOSPITAL IN ÇANAKKALE FRONT

* Yrd. Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi Fen-edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, Bolu/Türkiye. cemalsezer61@gmail.com

Abstract

Red Crescent Association was founded in 1868 under the name of "Association of Aid and Assistance to the Wounded and Patient Soldiers" in order to provide aid to wounded and patient Ottoman soldiers and executed its first aid organisation in 1877-1878 Ottoman-Russian War. When the Ottoman State decided to take part in the First World War, Red Crescent Association was organised in a short period of time and it made the necessary preparations. Its activities were carried out in close coordination with the military authorities, whose demands were taken into consideration. One of the fronts where the Association made its presence felt was Çanakkale. Among the activities there were the hospitals that were established in Gelibolu-Şarköy and Tekirdağ respectively. In view of the need and demand by the military officials, the Association firstly opened a hospital in Gelibolu; however, due to the heavy shelling by the Allied Powers and the difficulties in meeting the needs of the hospital, it was moved to Şarköy on 8 May, later it had to be moved to Tekirdağ on 5 August and continued its activities there until the end of December. During that time, the hospital took care of more than 1000 soldiers. The efficacy and contribution of the Association to the success gained in the war cannot be underestimated as it performed a great duty in the front itself in Çanakkale war, which has an important role in both Turkish and world history. In this study, the activities of Gelibolu-Şarköy and Tekirdağ Red Crescent Hospital, which was among the several vital aid activities of the Red Crescent Association, are studied.

Key Words

Red Crescent Association, Çanakkale Front, Gelibolu, Şarköy, Tekirdağ, Hospital

GİRİŞ

Osmanlı Devletinin Birinci Dünya Savaşı'na girmesiyle; İngiltere ve Fransa'nın boğazları ele geçirerek Osmanlı Devletinin savaştan çekilmesini sağlamak, Rusya'ya silah yardımı yapmak ve buradaki buğdaydan yararlanmak, henüz savaşa girmemiş olan İtalya, Yunanistan ve Bulgaristan'ın kendi yanlarında savaşa girmelerini sağlamak ya da İttifak Devletlerinin tarafında savaşa girmelerine engel olmak gibi düşünceleri Çanakkale savaşlarına neden olmuştur¹. Çanakkale savaşları, deniz ve kara savaşlarından meydana gelmiştir. 19 Şubat 1915 tarihinde başlayan deniz savaşları 18 Mart'ta sona ermiştir. Bu kez 25 Nisan'da karadan saldırıya geçen İtilaf Devletleri, başarı sağlayamayacaklarını anlayınca 19/20 Aralık'ta Arıburnu ve Anafartalar, 8/9 Ocak 1916'da Sedd-ül-Bahir bölgesinden çekilmişlerdir. Böylece neredeyse bir yıla yakın sürmüş olan Çanakkale savaşları sona ermiştir².

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, yaralı ve hasta askerleri tedavi etmek üzere 1868 yılında "*Mecrûhîn ve Marda-yı Askeriyeye İmdât ve Muâvenet Cemiyeti*" adıyla kurulmuştur. Daha sonra Hilâl-i Ahmer Cemiyeti adını almış, Birinci Dünya Savaşı'na kadar faaliyetlerini sürdürmüştür³. Cemiyet, Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla, halkın da desteğini alarak yardım faaliyetlerini özellikle cephelerde ve cephelere yakın yerlerde gerçekleştirmiştir. Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin Çanakkale savaşlarındaki hizmetleri deniz savaşlarının şiddetini arttırmadığı sıralarda başlamıştır. Kala-i Sultani (Çanakkale) Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Merkez Teşkilatı, yaralı Osmanlı askerlerine tütün, portakal dağıtarak ve bazı sıhhi araç-gereçleri sağlayarak yardımlar yapmıştır. Çanakkale'de başlayan çarpışmalar üzerine binlerce yaralı asker, tedavi için İstanbul'a⁴ gönderilmiştir. Bu nedenle Sıhhiye Askeriye, yaralıların tedavi edilmelerinde Hilâl-i Ahmer Cemiyetinden hastaneler açarak Cemiyetin yardımını istemiştir. İstanbul'da kurulacak hastaneler için hiçbir hazırlığı olmamasına rağmen Beyoğlu, Galata, Darüşşafaka, Kadırga Veladethânesi,

¹ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi (Cilt: 1-2: 1914-1995)*, İstanbul (Basım Yılı Yok), s. 113; Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi*, Cilt: III/II, Ankara 1991, s. 61; Zekeriya Kurşun-Mustafa Uzun, "Çanakkale Muharebeleri", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 8, İstanbul 1993, s. 205-206. Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı'na katıldıktan sonra 3 Kasım 1914 tarihinde İtilaf Devletlerine ait donanmalar, boğazlara bir saldırı düzenlemiştir. Bayur'a göre bu saldırıyla edinilen tecrübe, Çanakkale savaşlarında askeri mevzilerin düzenlenmesinde yardımcı olmuştur. Bk. Bayur, *Türk İnkılabı*, Cilt: III/II, s. 60.

² Bayur, *Türk İnkılabı*, Cilt: III/II, s. 294, 386; Kurşun-Uzun, "Muharebeler", s. 206-207.

³ 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı, 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı, 1911-1912 Osmanlı-İtalya Savaşı ve 1912-1913 yıllarında Balkan devletleriyle yapılan savaşlarda gerçekleştirdiği yardımlar ile kendini göstermiştir. Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin kurulması ve Birinci Dünya Savaşı'na kadarki faaliyetleriyle ilgili geniş bilgi için bk. Seçil Karal Akgün-Murat Uluğtekin, *Hilâl-i Ahmer'den Kızılay'a*, Cilt: I, Ankara 2000, s. 12-136; Mesut Çapa, *Kızılay [Hilâl-i Ahmer] Cemiyeti (1914-1925)*, Ankara 2010, s. 11-15 ve dipnot 14.

⁴ Gelibolu'da kurulan hastaneler yaralı askerlerin tedavi edilmelerini sağlamada yetersiz kaldığından İstanbul'daki hastanelere sevk edilmiştir. Bk. Liman von Sanders, *Bir Alman Paşasının Çanakkale ve Filistin Hatıraları Askeri Tarih Encümeni'nin Cevaplarıyla Türkiye'de Beş Sene*, Çev. Osmanlı Genelkurmayı Askeri Tarih Encümeni Tercüme Heyeti, Yay. Haz. Muzafer Albayrak, İstanbul 2010, s. 117-118.

Çağaloğlu, İnas Sultanisi, Tıp Fakültesi ve askeriye tarafından Cemiyete verilen Taksim'deki Zapyon Mektebi Hilâl-i Ahmer hastanelerine dönüştürülmüştür⁵. Seferberliğin başlarında Karadeniz ve Marmara'dan yaralı asker taşınması için Seyr-i Sefain İdaresi'ne ait Edremit, Gülnihal ve Akdeniz vapurları Hilâl-i Ahmerin emrine verilmiştir. Fakat Edremit vapuru savaş başlamadan Hilâl-i Ahmerden alınmış olup hastalar; Gülnihal, Akdeniz ve Şirket-i Hayriye'nin 60, 61, 63 ve 70 numaralı vapurlarıyla Çanakkale'den İstanbul'a nakledilmiştir⁶.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, Çanakkale ve diğer cephelerde hastaneler açmak dışında da yardım faaliyetleri olmuştur. Bunlar içerisinde zayıf düşmüş yaralıları için çayhaneler açmak, askerlerin tedavi sonrası dinlendiği misafirhaneleri faaliyete sokmak, salgın hastalıklarla mücadele etmek, savaşın beraberinde getirdiği zorlukları aşmak için halka yardım elini uzatarak yiyecek, giyecek ve ilaç yardımında bulunmak vardır⁷. Çanakkale'de görev yapan V. Orduya ait hizmet veren sabit ve seyyar hastanelerin yanı sıra revirler de vardı. Mart 1915 tarihinde yani savaşın ilk zamanlarında V. Ordu'nun toplam 1050 yataklı hastaneleri mevcuttu⁸. Savaşın ilerleyen zamanlarında başka yerlerde hastanelerin açılması ve eldeki hastanelerin yatak sayılarının artırılmasıyla 4 Mayıs 1915 tarihinde yatak sayısı 5050'ye yükseltilmiştir⁹. Yaralı ve hasta askerlerin tedavi edilmesinde İstanbul'daki hastanelerin yetersiz kalması ve Çanakkale savaşlarında gerekli görülen ihtiyaç üzerine Gelibolu'da Hilâl-i Ahmer Hastanesi açılmıştır¹⁰.

GELİBOLU HİLÂL-İ AHMER HASTANESİ

Gelibolu'daki Hilâl-i Ahmer Hastanesi, resmen açılmış olmasa da ilk olarak 100 yataklı hasta kabul edecek şekilde hizmet vermiştir. Daha sonra Fransızlara ait Kız Mektebinin boşaltılması ve burası için gerekli ihtiyaçların

⁵ Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Hilâl-i Ahmer İcraat Raporları 1914-1918, Haz. Murat Uluğtekin- M. Gül Uluğtekin, Editör: Ceren Aygül, Ankara (Basım Yılı Yok), s.19-20; Türkiye Kızılay Derneği 73 Yıllık Hayatı 1877-1949, Ankara 1950, s. 27-28; Çapa, Kızılay, s. 84; Akgün- Uluğtekin, Hilâl-i Ahmer, Cilt: I, s. 203; Cemal Sezer, "Birinci Dünya Savaşı'nda Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Sağlık Alanındaki Faaliyetleri", *History Studies*, Vol. 4/ 4, Kasım 2012, s. 376. Tıp Fakültesi Hastanesi; Tıp Fakültesi Başkanı ve Cemiyet Merkez üyesi Doktor Ziya Nuri Paşa, Beyoğlu Hastanesi; Doktor Nafiz Bey, Taksim Hastanesi; Doktor Suhami Bey, Galata Hastanesi; Cemiyet Merkez üyelerinden Doktor Mehmet Ali Bey, Çağaloğlu Hastanesi; Doktor Ali Derviş Bey, Kadırga Hastanesi; Doktor İsmail Derviş Bey ve Darüşşafaka Hastanesi; Doktor Rıza Servet Bey'in idarelerinde faaliyetlerini sürdürecektir. Bk. 73 Yıllık Hayatı, s. 28.

⁶ Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Hilâl-i Ahmer İcraat Raporları 1914-1918, s. 28; 73 Yıllık Hayatı, s. 32; Çapa, Kızılay, s. 85; Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri, Cilt: I, Ankara 2005, s. 245.

⁷ Cemiyetin Birinci Dünya Savaşı'nda yapmış olduğu yardım faaliyetleriyle ilgili olarak geniş bilgi için bk. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Hilâl-i Ahmer İcraat Raporları 1914-1918, s.16-63; 73 Yıllık Hayatı, s. 26-43.

⁸ Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi (Haziran 1914-25 Nisan 1915), V. Cilt I. Kitap, Yazar: Muhterem Saral ve Diğerleri, Ankara 2012, s. 243-244. Bu hastanelerin isimleri ve yatak mevcutları şöyledir: Kale Merkez 350, Erenköy 50, Ezine 200, Umurbey 200, Kilitbahir 50, Eceabat 200. Bk. Birinci Dünya Savaşı'nda, V. Cilt I. Kitap, s. 244.

⁹ Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi (25 Nisan 1915-04 Haziran 1915), V. Cilt II. Kitap, Yazar: Ali Remzi Yiğitgüden ve Diğerleri, Ankara 2012, s. 274.

¹⁰ Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Hilâl-i Ahmer İcraat Raporları 1914-1918, s. 20; 73 Yıllık Hayatı, s. 28.

merkezden talep edilmesi¹¹ ile diğer binaların da hastane haline getirilmesiyle Gelibolu Hilâl-i Ahmer Hastanesi, 19 Nisan 1915 tarihinde akşam vaktine yakın bir saatte 200 yataklı¹² olarak açılmıştır¹³. Hemen ertesi gün hastanede 200 yaralı askerin tedavisine başlanmıştır. Gelibolu Hilâl-i Ahmer Hastanesi çalışanlarının isimleri şöyledir:

Sertabip Talha Yusuf Bey,
Operatör Faik İbrahim Bey,
Tabip Onur Nazım Bey,
Tabip Ezrail Sinyaya Bey,
Tabip Muavini Hikmet Efendi (Fakülte 5. sınıf öğrencisi),
Tabip Muavini Hamit Efendi (Fakülte 5. sınıf öğrencisi),
Tabip Muavini Muhlis Efendi (Fakülte 5. sınıf öğrencisi),
Tabip Muavini Alemcan Efendi (Fakülte 5. sınıf öğrencisi),
Tabip Muavini Ahmet Muhtar Efendi (Fakülte 5. sınıf öğrencisi),
İdare Memuru Asaf Bey,
Ambar Memuru Süleyman Bey¹⁴.

Hastaneye genellikle şarapnel, obüs veya bombalar sebebiyle ağır şekilde yaralanmış askerler getirilmiştir. Sayıları 200'ü bulan bu ağır yaralılar İstanbul'a sevk edilmiştir. Sadece dört saatlik kısa bir zaman sonra hastanenin yatakları tekrar yaralılarla dolmuştur. Hastane sağlık görevlileri sabahlara kadar çalışarak Gelibolu Limanı'na gelen sayıları 4000'e yaklaşan askerin yaralarını pansuman etmiştir. Yine Gelibolu Limanı'na gelen bir vapur dolusu yaralı askerin tedavisi sabahın dördüne kadar sürmüştür¹⁵. Hastane çalışanları bir an bile boş kalmaksızın yaralı ve hasta Osmanlı askerlerini tedavi etmeye çalıştığından hastanenin ihtiyaçları da bitmiyordu. 4 Mayıs 1915 tarihinde hastaneye Halep vapuruyla iki sandık ve bir balya tıbbi malzeme gönderilmiştir¹⁶. Gelibolu'daki hastaneyi V. Ordu Komutanı Mareşal Liman von Sanders ziyaret etmiş, hastanenin bakımı, düzeni ve görmüş

¹¹ KA (Kızılây Arşivi), nr. 523/2.

¹² Yatak sayısı için ayrıca bk. *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Hilâl-i Ahmer İcraat Raporları 1914-1918*, s. 20; 73 Yıllık Hayati, s. 28-29; Çapa, *Kızılây*, s. 84; Akgün- Uluğtekin, *Hilâl-i Ahmer*, Cilt: I, s. 203; Sezer, "Birinci Dünya Savaşı'nda", s. 377.

¹³ KA, nr. 523/45.2. Ayrıca hastanenin krokisi için bk. Ek I. 1916 yılında Cemiyetin faaliyetlerini sürdürdüğü ve sona erdirdiği hastaneleri veren bir Kızılây arşiv belgesinde Gelibolu, Şarköy ve Tekirdağ hastanesinin açılışı 2 Mayıs 1915, kapanış tarihi ise 22 Kasım 1915 olarak verilmektedir. Bk. Sezer, "Birinci Dünya Savaşı'nda", s. 381.

¹⁴ KA, nr. 523/45.2.

¹⁵ KA, nr. 523/45.3. İngiltere, Osmanlı hastane gemilerinin Gelibolu'da asker nakliyatında kullanıldığını ileri sürmüş ve bu gemileri ortadan kaldırmakla Osmanlı Devletini tehdit etmiştir. Hâlbuki Hilâl-i Ahmer gemileriyle yaralı askerler nakletilmekteydi. Bunun için Başkomutan vekili Enver Paşa, Uluslararası Kızılhaç Teşkilatı'na gemilerin ziyaret edilmesini önermiştir. Ayrıca düşman savaş uçakları tarafından atılan bombalar nedeniyle yaralı asker nakliyatını gerçekleştiren Hilâl-i Ahmer vapurları zarar görmüş, hatta saldırılar sonucunda ölümler de yaşanmıştır. Bu nedenle Cemiyet, gerçekleştirilen saldırıları 1907 yılına ait Lahey Sözleşmesi'ne uygun bulmadığını Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İkinci Başkanı Besim Ömer adıyla Uluslararası Kızılhaç Teşkilatı'na 17 Temmuz 1915 tarihli bir yazıyla bildirmiştir. Bk. Ahmet Tetik-Mehmet Şükrü Güzel, *Kızılây ve Kızılhaç Belgeleriyle Osmanlılara Karşı İşlenen Savaş Suçları (1911-1921)*, İstanbul 2013, s. 103, 177-179. Hilâl-i Ahmer bayrağı çekmiş hastanelerin İngilizler tarafından bombalanmasıyla ilgili olarak bk. *Osmanlı Belgelerinde*, Cilt: I, s. 110-114; *Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri*, Cilt: II, Ankara 2005, s. 229-231.

¹⁶ KA, nr. 16/136; KA, nr. 16/136.1.

olduğu ilgiden dolayı Doktor Talha Yusuf Beye ve hastane personeline teşekkürlerini sunarak şu sözleri söylemiştir: “*Hastanenizde gördüğüm intizâm ve nezâketten mütevellid samimi hissiyât-ı amîka mı takdîm eder ve pek çok teşekkür ederim.*” diyerek iltifat etmiş, askerlere tütün, çikolata ve portakal dağıtmıştır¹⁷.

İtilaf Devletlerinin yoğun bombardımanı altında Gelibolu Hilâl-i Ahmer Hastanesinde faaliyet yürütülemeyeceği anlaşıldığından 280 balyadan oluşan hastane eşyası dört gün içerisinde taşınmaya hazır hale getirilerek, 8 Mayıs 1915 tarihinde Plevne vapuru ile üç saatlik bir yolculuktan sonra Şarköy’e götürülmüştür¹⁸.

ŞARKÖY HİLÂL-İ AHMER HASTANESİ

Doktor Talha Yusuf Bey, 8 Mayıs’ta Cemiyet Merkezine göndermiş olduğu yazıyla Şarköy’e vardıklarını ve eşyaları indirmekle meşgul olduklarını ifade etmiştir¹⁹. 300 yataklı²⁰ hastalara hizmet eden hastanenin sağlık kadrosuna Gelibolu’dakine ek olarak Eczacı Solon Efendi atanmıştır²¹. Yalnız Operatör Faik İbrahim Bey ve Tabip Onur Nazım Bey’in yerlerine Operatör Kemal Bey ile Tabip İhsan Bey, 23 Temmuz’dan itibaren göreve başlamışlardır²². 9 Mayıs’ta Şarköy’de hastane oluşturulmasına elverişli binalar ile yeni yapılmış Rüştîye Mektebi, otel ve mescit boşaltılarak, gerekli hazırlıklar yapıldıktan sonra hastane haline getirilmiştir. Sahilde üç kargir yalı da hastaneye dönüştürülmüştür. Hastaneler kasabanın iç kesimiyle sahili arasında yer almış ve bunların ortasında olan Rum Kız Mektebi karantina, ambar, matbah gibi hizmetlerin yapılmasına uygun şekilde ayarlanmıştır²³. Dolayısıyla hastane, hasta ve yaralı askerlerin tedavi görecekleri yerler yedi²⁴ bina, ek hizmet yerleri de beş bina olmak üzere toplamda on iki binadan meydana gelmiştir. Bu binalar şunlardır:

Mektep; 41 yataklı ve ameliyat yapılabilir halde,

¹⁷ KA, nr. 193/315; Akgün- Uluğtekin, *Hilâl-i Ahmer*, Cilt: I, s. 227. Bu ziyareti Hilâl-i Ahmer Cemiyeti yetkilileri 2 Mayıs 1915 tarihinde Gazete Müdüriyetine vermişlerdir. Ayrıca gazete ilanında; Cemiyetin hastabakıcı hanımlara ihtiyaç olduğu belirtilmekte, özellikle hastabakıcılık eğitimi alan hanımların Merkez-i Umûmiyyeye müracaat etmeleri istenmiştir. Bk. KA, nr. 190/315.

¹⁸ KA, nr. 523/45.3; KA, nr. 523/13.

¹⁹ KA, nr. 523/10.

²⁰ KA, nr. 73/39; KA, nr. 221/49; Yatak sayısı için ayrıca bk. *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Hilâl-i Ahmer İcraat Raporları 1914-1918*, s. 20; *73 Yıllık Hayatı*, s. 29; Çapa, Kızılay, s. 84; Akgün- Uluğtekin, *Hilâl-i Ahmer*, Cilt: I, s. 204; Sezer, “Birinci Dünya Savaşı’nda”, s. 377. 6 Temmuz 1915 tarihinde V. Ordunun bölgesinde toplam on altı hastane vardı ve bunların altısı Hilâl-i Ahmere aitti. Bu altı hastaneden ikişer adedi Şarköy ve Lapseki’de, diğerleri ise Demerek ve Çardak idi. 14 Temmuz’da ise sadece Şarköy’de 200 yataklı bir Hilâl-i Ahmer hastanesi bulunuyordu. Bk. *Birinci Dünya Savaşı’nda Çanakkale Cephesi (04 Haziran 1914- 09 Ocak 1916)*, V. Cilt III. Kitap, Yazar: İrfan Tekşüt-Necati Ökse, Ankara 2012, s. 502, 504.

²¹ KA, nr. 523/44.2.

²² KA, nr. 523/67. Bu iki doktor Gülnihal vapuruyla 22 Temmuz 1915 tarihinde Şarköy’e gelmiştir. Bk. KA, nr. 523/50.

²³ KA, nr. 523/44.2.

²⁴ KA, nr. 523/13.

Otel 30 yataklı,
 Mescit 35 yataklı,
 Yalılar 31, 21, 20 yataklı,
 Hasta askerler için ayrılmış hane 30 yataklı,
 Mektep, otel ve mescitte görev yapan doktorların kaldıkları hane,
 Rum Mektebi'ndeki karantina, depo ve matbah,
 Yalılarda ve hasta askerler için ayrılmış olan yerlerde görev yapan doktorların ve sertabibin kaldıkları hane,
 Sertababet, eczane ve idare kısmı,
 Hükümet idaresi²⁵.

Hastanedeki yaralı ve hasta sayısı günlere göre farklılık gösterebiliyordu. 1 Mayıs'ta 105 hasta²⁶, 21 Mayıs'ta 180 ağır yaralı ve 19 hasta²⁷, 23 Mayıs'ta 160 ağır yaralı ve 8 hasta asker²⁸, 15 Haziran'da 195 hastanın 50'si iyileşmiş ve pek az bir kısmı askeri birliklerine gönderilmiştir. Diğerleri ise İstanbul'a sevk edilmeleri için vapur bekliyorlardı²⁹. 12 Temmuz 1915 tarihinde 260 yaralının yattığı hastanede 40 boş yatak vardı³⁰. Yaralıların içerisinde çok ağır hastaların olmasının en önemli nedenlerinden birisi, yaralı sevklerinin altı saatlik bir mesafeden yapılmasına rağmen bu yaralıların Hilâl-i Ahmer hastanesine ancak altı veya yedi gün sonra getirilmeleridir. Bu nedenle savaşta yaralanan askerlere, geçirdikleri bu süre zarfında iyi bakılamamıştır. Örneğin İstanbul'a sevk edilen yaralı askerleri taşıyan vapurdan, Şarköy'deki Hilâl-i Ahmer Hastanesine bırakılan yaralılardan birisinin pansuman yerlerinin açılmasıyla yaralı yerin kurtçuklarla dolu olduğu görülmüştür³¹. Hatta Akbaş Limanı'nda bekleyen yaralı askerlerden bazıları canları yanması pahasına kurtlanmış yaralarını deniz suyu ya da kireç ile temizlemeye çalışmıştır³².

Şarköy Hilâl-i Ahmer Hastanesinin açılmasından birkaç gün sonra yani 11 Mayıs'ta Mahmut Şevket Paşa vapuru ile 712 yaralı asker gelmiştir. Bunlar içerisinde ameliyata ihtiyaç görülenlerin tedavisinin hastanede yapılması düşünülmüştür. Bu nedenle vapurda hastalar muayene edilerek bakılmış, içlerinden 87 kişi seçilerek hastaneye alınmıştır. Yaralılar içerisinde "Şarl" isminde ağır yaralı bir Fransız da bulunuyordu. Fransız askerin sol baldır

²⁵ KA, nr. 523/15. Hastanenin krokisi için bk. Ek. II. Şarköy Hilâl-i Ahmer Hastanesi olarak faaliyet yürüten binaların sayısı zamanla on altıya bulmuştur. KA, nr. 523/44.3; KA, nr. 523/44.4.

²⁶ KA, nr. 523/16.

²⁷ KA, nr. 523/21.

²⁸ KA, nr. 523/22.

²⁹ KA, nr. 523/35.

³⁰ KA, nr. 523/42.

³¹ KA, nr. 523/44.3.

³² Hikmet Özdemir, *Salgın Hastalıklardan Ölüm 1914-1918*, Ankara 2005, s. 216. Akbaş'tan başka Maydos İskelesinden de ağır hasta ve yaralı askerler tedavi edilmek üzere İstanbul'daki hastanelere gönderilmiştir. Bk. *Birinci Dünya Savaşı'nda*, V. Cilt III. Kitap, s. 506; *Birinci Dünya Savaşı'nda*, V. Cilt II. Kitap, s. 274.

kemiği ile sağ uzvu parçalanmıştı. Talha Yusuf Bey, hastane sağlık görevlilerine Fransız askerin tedavi edilmesini söylemiştir³³.

Hastaneye yaralı ve hasta askerlerin gelmesi sebebiyle sürekli bir akış olduğu için hastanenin ihtiyaçları da bitmiyordu. Bu ihtiyaçlar genel olarak para, yiyecek ve tıbbi malzeme şeklindedir. İstanbul'daki merkezden ihtiyaçların karşılanması için hastaneye nakdi olarak 500 lira havale edilmiş³⁴ olmasına rağmen para yetmemiş olacak ki 27 Mayıs 1915 tarihinde merkezden yeniden para istenmiştir³⁵. Hasta elbiselerini bitlerden arındırmak için bir etüve şiddetle ihtiyaç duyulduğu 1 Temmuz 1915 tarihli yazıyla merkeze bildirilmiş³⁶, bu istek 8 Temmuz'da yinelenmiş, nihayetinde 12 Temmuz'daki merkezden gönderilen cevabi yazıda etüvün gönderildiği yer almıştır³⁷. Aslında hastaneye ait bir etüv vardı fakat çalışmıyordu. Bunun için Talha Yusuf Bey, etüvün onarılması için bir tamircinin gönderilmesini istemiştir. Ayrıca bit içindeki elbiseler fırında temizlenebilirdi ama fırında ekmek pişirildiğinden bunu uygulamak mümkün değildi³⁸. Hastanenin ihtiyaç duyduğu para ve eşyadan bahseden 21 Mayıs 1915 tarihli yazı; hastanenin içinde bulunduğu koşullar ile ilgili bilgiler de içeriyordu. Buna göre; petrolün ve alkolün bitmek üzere olduğu, petrolün tenekesinin 45 kuruşa satıldığı, zeytinyağının tamamen tükendiği, yedi yerde hastane teşkil edildiğinden çalışan personel sayısının azlığı, özellikle bir kâtime duyulan ihtiyaç belirtiliyordu. Merkezden gönderilen hastabakıcılardan birisinin hiçbir işe yaramadığı ve mümkünse onun yerine bir kâtinin görevlendirilmesi de ifade ediliyordu³⁹. 21 Temmuz'da 100 yaralı askerin geleceğinin haber verilmesi üzerine Talha Yusuf Bey, merkezden 10 top gaz ve 5 top tarlatan gaz talep etmiştir⁴⁰.

Şarköy'de yiyecek maddelerinden süt, yoğurt ve sebzenin bulunmasında güçlükler yaşıyordu⁴¹. Aynı zamanda burada ekmek sıkıntısı da çekiliyordu. Bu durum ekmek fiyatlarını arttırmıştı. Bunun üzerine hastane yönetimi, V. Ordu Sıhhiyeye bedeli ödenmek koşuluyla un alınması için dört defa telgraf çekmesine rağmen bir yanıt alamadığını 14 Mayıs 1915 tarihli yazıyla merkeze bildirmiştir⁴². Nihayet Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin

³³ KA, nr. 523/14.

³⁴ KA, nr. 523/22; Yine benzer bir yazı için bk. KA, nr. 523/29.

³⁵ KA, nr. 523/23.

³⁶ KA, nr. 523/41.

³⁷ KA, nr. 523/42.

³⁸ KA, nr. 523/14. Çanakkale Cephesi'nde ishal, iskorbüt, sıtma, dizanteri askerler arasında görülmüştür. Geniş bilgi için bk. Abdülkadir Noyan, *Son Harplerde Salgın Hastalıklarla Savaşlarım*, Ankara 1956, s. 41-48. Ayrıca Çanakkale'de bulaşıcı hastalıklar içerisinde en yaygın olanları tifo, kolera ve çiçektir. Bk. Hikmet Özdemir, *Salgın Hastalılar*, s. 215.

³⁹ KA, nr. 523/20.

⁴⁰ KA, nr. 523/49.

⁴¹ KA, nr. 523/42.

⁴² KA, nr. 523/14.

girişimleri sonuç vermiş ve askeriye den un sağlanmış⁴³. Böylece hastane-
nin ekmek ihtiyacı karşılanmış. Yalnız halk da ekmek yönünden ciddi
sıkıntılar çektiğinden Şarköy Belediye Başkanı, Talha Yusuf Bey'den yardım
istemiş ve üç gün sonra geri vermek şartıyla on çuval un talep etmiştir. Tal-
ha Yusuf Bey de durumu merkeze ileterek ne yapması gerektiği yönünde
kendisinin bilgilendirilmesini 23 Mayıs 1915 tarihli yazıda ifade etmiştir.
Ayrıca aynı yazıda; "*fakr-u zaruret*" içerisinde olan halkın yardım izninin
verileceği yönünde bir beklentisinin olduğunu da belirtmiştir⁴⁴. 25 Temmuz
tarihli bir başka yazıda ise; yetmiş çuval un, beş parçadan oluşan pansuman
malzemesi ve 200 liranın alındığı yer almaktadır. Bunun yanında hastane
çalışanlarına yazlık elbise ile şiddetli sıcağın korunmaları için on dört adet
ketenden yapılmış başlık istenmiştir⁴⁵. Şarköy Hilâl-i Ahmer Hastanesinde
yürütülen yoğun faaliyetler nedeniyle merkez tarafından Tıp Fakültesinde
beşinci sınıf öğrencisi olan Vasfi Bey ile Ticaret Mektebinde öğrenci olup,
Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin Merkez Teşkilatında stajyer muhasebeci olarak
çalışan Kâtip Mehmet Saim Bey hastaneye tayin edilmiştir⁴⁶.

Hastanelerde çalışan sağlık görevlilerine verilen maaşların yetersiz ol-
duğu yazışmalarda görülmektedir. Sertabip Talha Yusuf Bey'in 3 Haziran
1915 tarihli bir yazısında merkeze hastaneyle ilgili bilgi vermiş, bir taraftan
ailesinin geçimini sürdürürken çektiği sıkıntıları dile getirmiş ve merkezden
yardım talep etmiştir⁴⁷. Yine Talha Yusuf Bey hastane çalışanlarının büyük
bir özveriyle ve insanüstü görev yaptıklarını ama çalışmalarının karşılığın-
daki maaşın tam olarak verilmediğini 15 Haziran 1915 tarihli yazıyla mer-
keze iletmıştır⁴⁸. 29 Temmuz 1915 tarihli bir yazıda ise; hastanede Eczacı
olarak görev yapan Solon Efendi geçimini sürdüremediğinden zam talep
etmiştir. Fakat bu istek merkez tarafından olumsuz karşılanmış ve 1.000
kuruştan fazla maaş verilemeyeceği bildirilmiştir⁴⁹.

Gelibolu ve Şarköy'de faaliyet gösteren Hilâl-i Ahmer Hastanesinin Ge-
libolu'da açıldığı tarihten Haziran sonuna kadarki süre içerisinde toplam
665 ağır yaralı askere bakılmış, bunlardan 28'i vefat etmiştir. Bu sayı oransal
olarak yaklaşık % 4,5 gelmektedir⁵⁰. Belirtilen ölüm oranı bize hastanenin

43 KA, nr. 523/93.

44 KA, nr. 523/22.

45 KA, nr. 523/53.

46 KA, nr. 44/110.

47 KA, nr. 523/30.

48 KA, nr. 523/35.

49 KA, nr. 221/49.

50 KA, nr. 523/44.4. 25 Haziran 1915 tarihli merkeze gönderilen yazıda; Şarköy Hilâl-i Ahmer Hastanesinde vefat eden askerlerin sayısı ve günleri yer alıyordu. Buna göre; 4 ve 5 Mayıs'ta dörder, 6 Mayıs'ta beş, 7, 8, 10, 14 ve 16 Mayıs'ta ikiye olmak üzere toplam 23 asker şehit olmuştur. Şarköy'de yaralı olarak hastaneye gelen yaralıların ölülerin defnedilmesi de sağlanmıştır. Hatta bu işlemler için gerekli masrafı hastane karşılamıştır. Bunun için şehit olan 23 asker için 110 kuruş ödenmiştir. Bk. KA, nr. 523/98.

zor şartlar içerisinde çalışmasına rağmen ağır yaralıların tedavi edildiği göz önüne alındığında başarıyla hizmet verdiğini göstermektedir. Topçu Binbaşı Sami Bey yaralandığı zaman İstanbul'a tedavi olmak için gitmeyi kabul etmemiş, Şarköy'deki Hilâl-i Ahmer Hastanesinde tedavi olmayı tercih etmiştir. Yine üç subay göğüslerinden ciddi şekilde yaralanmış ve burada tedavi edilerek sağlıklarına kavuşmuştur⁵¹. Askeri makamlar, yaralı asker sayısının artmasından ve hastanenin göstermiş olduğu başarılı çalışmalarından dolayı yüz daha yatak ilavesini talep etmişler, fakat Hilâl-i Ahmer Merkez Teşkilatı bütçenin yetersizliğinden dolayı kabul etmemiştir⁵².

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti dışında bölgede yerel halk bir hastanenin kurulması için faaliyet yürütmüştür. Hatta bunun için Cemiyetten yardım istemiştir. Mürefte Kaymakamı, çalışmalarıyla halktan 900 lira toplama sözü almış ve bu paranın yarısı toplamıştır. Hastane kurulması için Şarköy'e gelen birkaç kişi Hükümet Konağı'nın önünde Kaymakam ile otururken oradan geçen Talha Yusuf Beyi yanlarına çağırmışlardır. Yapılan sohbet Mürefte'de toplanılan paraya gelince, bu kişiler amaçlarının bir hastane açmak olduğunu Talha Yusuf Beye iletmışlerdir. Ona hastane için ne gibi ihtiyaçların olabileceğini sormuşlardır. Talha Yusuf Bey konuştuğu kişilere yardım için İstanbul'daki merkeze müracaat etmelerini söylemiştir. Yalnız birisi toplanan paranın hepsinin Hilâl-i Ahmere verilmesini ve onların en iyi nereye harcanması gerektiğini bileceğini dile getirmesi Talha Yusuf Beyi çok sevindirmiştir. Yalnız Mürefte halkının buna razı olmayabileceği sohbet sırasında geçmiştir. Sonuçta Talha Yusuf Bey, Mürefte'de yapılan sohbeti merkeze bildirmiş ve merkezdekilere eğer bir hastane açılmak istenirse mutlaka dâhili hastalıkların tedavi edilmesi üzerine kurulması gerektiğini belirtmiştir. Çünkü ameliyat gerçekleştirecek donanımlı bir hastanenin personel ve diğer ihtiyaçlarını gidermede merkezin zorlanacağını düşünmektedir. Ayrıca çevreden gelen zayıf ve hasta askerlerin tedavisini Şarköy'deki hastane üstlenmeyerek, bütün gücünü cephelerden gelen ağır yaralı askerlere harcaıabilirdi⁵³.

Şarköy'deki hastanenin yiyecek ve diğer ihtiyaçlarının sağlanması hususunda zorluk yaşanması üzerine hastane Tekirdağ'a taşınmıştır⁵⁴. 29 Temmuz 1915 tarihinde askeri yetkililer, hastanenin Tekirdağ'a nakledilmesi yönünde hastane yönetimine bir yazı göndermiş, aynı gün hastane yönetimi de durumu merkeze bildirmiş ve ne yapmaları hususunda bilgi istemiştir. Merkezden gelen cevap ise; eşyaların toplanarak ilk vapurla hareket

⁵¹ KA, nr. 523/35.

⁵² KA, nr. 523/51.

⁵³ KA, nr. 523/22.

⁵⁴ Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Hilâl-i Ahmer İcraat Raporları 1914-1918, s. 20.

edilmesi yönündedir⁵⁵. Bunun üzerine 1 Ağustos'ta gerekli hazırlıklar yapılarak eşyalar toplanılmış, Tekirdağ'a hareket etmek için Gülnihal vapuru beklenmeye başlanmıştır⁵⁶. Nihayet 5 Ağustos 1915 tarihinde vapurla yola çıktıkları, Talha Yusuf Bey tarafından Hilâl-i Ahmer Cemiyetine bildirilmiştir⁵⁷.

TEKİRDAĞ HİLÂL-İ AHMER HASTANESİ

5 Ağustos'ta yani aynı gün Tekirdağ'a gelinmiştir. Vapura yüklenen eşyalar gece taşındığından sadece bir çuval şeker denize düşerek zâyi olmuş, onun dışında eşyalar tam olarak yerine ulaşmıştır. Hastane çalışanlarından Eczacı Solon Efendi ise İstanbul'a gönderilmiştir⁵⁸. Yapılan çalışmalar sonucunda 22 Ağustos tarihine kadar 107 yataklı hale getirilmiş olan hastaneye, askeriye'nin kullandığı binaların boşaltılması ve bazı odaların hazırlanmasıyla 150 yatak daha ilave edilmiştir⁵⁹. Malzeme durumuna baktığımızda 14 Kasım 1915 tarihinde Tekirdağ Hastanesi ve ambarında 192 takım eşya bulunuyordu⁶⁰. Merkeze gönderilen 28 Kasım 1915 tarihli yazıda ise hastane eşyasının yeterli olduğu belirtilmiştir⁶¹.

Tekirdağ'daki hastane Aralık ayının sonuna kadar faaliyet yürütmüştür. Dolayısıyla Gelibolu, Şarköy ve Tekirdağ'da açılan hastane, toplam sekiz ay hizmet vermiştir⁶². Buralarda yani Gelibolu'da açıldığı Nisan 1915 tarihinden Eylül sonuna kadarki altı aylık süre içerisinde tedavi gören hasta ve yaralı asker sayısı şöyledir⁶³:

TARİH	Hastaneye Giren Hasta ve Yaralı Sayısı		İyileşen Hasta ve Yaralı Sayısı ⁶⁴		Vefat Eden Hasta ve Yaralı Sayısı		İstanbul'a Sevk Edilen Hasta ve Yaralı Sayısı	
	Subay	Asker	Subay	Asker	Subay	Asker	Subay	Asker
(19) Nisan 1915	3	389	-	3	-	10	-	261
Mayıs 1915	2	129	-	7	-	19	-	13
Haziran 1915	1	154	2	57	-	3	2	16
Temmuz 1915	2	194	-	25	-	8	3	275
Ağustos 1915	-	125	-	-	-	28	-	-
Eylül 1915	-	-	-	25	-	6	-	30
Toplam	8	991	2	117	-	74	5	595
Genel Toplam	999		119		74		600	

⁵⁵ KA, nr. 523/54.

⁵⁶ KA, nr. 523/55.

⁵⁷ KA, nr. 523/56.

⁵⁸ KA, nr. 523/57.

⁵⁹ KA, nr. 523/60.

⁶⁰ KA, nr. 208/35.

⁶¹ KA, nr. 523/86.

⁶² Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Hilâl-i Ahmer İcraat Raporları 1914-1918, s. 20; 73 Yıllık Hayatı, s. 29; Akgün- Uluğtekin, Hilâl-i Ahmer, Cilt: I, s. 204.

⁶³ KA, nr. 523/21; KA, nr. 523/82. Bu hastanelerin faaliyetleri boyunca 1000'in üzerinde yaralı askere bakılmıştır. Bk. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Hilâl-i Ahmer İcraat Raporları 1914-1918, s. 20; 73 Yıllık Hayatı, s. 29; Çapa, Kızılay, s. 84; Akgün- Uluğtekin, Hilâl-i Ahmer, Cilt: I, s. 204; Sezer, "Birinci Dünya Savaşı'nda", s. 377.

⁶⁴ İyileşen subay ve askerler birliklerine geri dönmüşlerdir.

Tekirdağ'da Alman Salib-i Ahmeri yani Kızılhaçı da görev yapmış, ihtiyaç duyduğu malzemeleri merkezdeki Hilâl-i Ahmer Cemiyetine bildirerek, kendilerine yardımcı olunmasını istemişlerdir. Tekirdağ'daki Alman Kızılhaçının başında bulunan Gondolfinger, 17 Temmuz 1915 tarihinde Hilâl-i Ahmerden sağlık malzemeleri talep etmiştir. Bunlardan bazıları şunlardır: 25 kilo adi pamuk, iki düzine yün sargı, bir teneke alkol, bir teneke petrol, beş kilo benzin, dört adet pens, 10 adet neosalvarsan⁶⁵, altı toz tetanos serumudur⁶⁶. Ayrıca Alman Kızılhaçı, yaralı askerlerin İstanbul'a taşınması için Seyr-i Sefain'den Reşit Paşa isimli vapuru kiralamıştır⁶⁷.

Gelibolu, Şarköy ve Tekirdağ'da faaliyet gösteren Hilâl-i Ahmer hastanesinin kurulduğu günden 31 Ekim 1915'e kadar idare memuru olarak görev yapan Asaf Bey dönemine ait gelir ve gider hesapları üzerine yapılan incelemeler sonucunda bir takım eksikliklerin ve yanlışlıkların yapıldığı görülmüştür. Bunlar hastanelerin hesaplarını teftiş etmekle görevli Bekir Sıtkı tarafından 20 Şubat 1916 tarihli bir rapor ile altmış maddede açıklanmıştır⁶⁸. Bunun üzerine Asaf Bey 23 Mart 1916 tarihinde bu rapora karşılık veren bir cevap yazmıştır. Asaf Bey, cevap yazısının ilk bir buçuk sayfalık kısmında hangi şartlar içerisinde çalışıldığını ifade etmekte daha sonra altmış maddelik teftiş raporunun her bir maddesine cevap vermektedir⁶⁹. Ona göre;” ...çeşitli yerlerdeki hastanelerin temizlik işleri, iâşesi, günlük yemek tanzîmi ve dağıtılması, gelen yaralıların karantinaya ve üzerlerinde varsa para vb. emanete alınması ya da İstanbul'a tedavi sürecinin devamı için sevki ya da taburcu edilmesi, vezne ve ambar defterlerinin düzenlenmesi için bir idare memuru ve vekîlharc birçok defa istenmesine rağmen ancak 75 gün sonra günlük yemeği düzenlemekten âciz bir kâtip gönderilmiştir. Kâtibin değişmesi için birkaç kez yapılan yazışmalardan sonra başka bir kâtibin gönderilmesi kararı alınmışsa da yerine getirilmemiştir. Yine hastanede görev yapan hademelerden bir kısmı iş yapmaktan âciz bir durumdadır. Gönderilen hademelerin yerlerine buralarda görev yapacak kişiler merkezden istenmişse de, merkez elde olanlarıyla idare edilmesi gerektiğini bildirmiştir. Gelibolu Hastanesine günlük 200'e yakın gelen yaralıların tamamı tedavi edilmeden askeri-yeden gelen emir üzerine İstanbul'a sevk edilerek, hastane boşalmadan yerlerine başka yaralılar gelmiştir. Dolayısıyla bir yandan sevk işlemleri diğer taraftan yaralı kaydı yapıldığından hastane çalışanları geceleri de çalışmıştır. Emsâlleri gibi hasta-

⁶⁵ Bit nedeniyle ortaya çıkan “Raci Humma” adlı bulaşıcı hastalığın önlemesinde en etkili ilaçtır. Bk. Nuran Yıldırım, “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Koruyucu Sağlık Uygulamaları”, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt: 5, İstanbul 1985, s. 1328.

⁶⁶ KA, nr. 13/48.

⁶⁷ Çapa, Kızılay, s. 85; Akgün- Uluğtekin, *Hilâl-i Ahmer*, s. 229. Bunların dışında Binbaşı von Tautscheler’in idaresinde ve Kont Hohenberg’in finansal ve idare ettiği hastane vardı. Bk. Liman von Sanders, *Türkiye’de*, s. 118.

⁶⁸ KA, nr. 208/34; KA, nr. 208/34.1; KA, nr. 208/34.2; KA, nr. 208/34.3; KA, nr. 208/34.4; KA, nr. 208/34.5; KA, nr. 208/34.6; KA, nr. 208/32; KA, nr. 208/31. Bu rapora 23 Şubat 1916 tarihinde bir ek yazılmıştır. Bk. KA, nr. 208/30.

⁶⁹ Bk. KA, nr. 208/36-6.

nede ambar memuru, kilerci, karantina memuru, hastalar ağası, serhademe gibi memurlar yoktu. Bu nedenle eldeki hademelerden biraz okuma yazması olanlar varsa bunlara iş yaptırıldığından mecburen vekilharc ile müştereken idare memuru (Asaf Bey) sadece geceleri vakit buldukça yerine getirilmiştir. Bu nedenle bazen yanlışlıkla bazen meşguliyetten her ay icmâl halinde merkeze sunulan bilgilerde hatalar yapılmış veya eksikliler...” olabileceği belirtilmiştir. Ayrıca hazırlanan raporda yazılı bazı emirlerin kendilerine bildirilmediği gibi bazılarının Ser-tabibe şifahen belirtildiğinden bu durumların da göz önünde bulundurularak hakkında ona göre karar verilmesini merkezden istemiştir⁷⁰.

Gelibolu, Şarköy ve Tekirdağ'da sekiz ay faaliyet yürüten Hilâl-i Ahmer Hastanesi, faaliyetlerini sona erdirdikten sonra elde kalan erzak, eşya ve sıhhi malzemeleri merkezdeki Hilâl-i Ahmer ambarlarına iade etmiştir⁷¹.

SONUÇ

Çanakkale Cephesi, Birinci Dünya Savaşı'nın en önemli cephelerinden birisi olup, İtilaf Devletleri tarafından Boğazları ele geçirmek için açılmıştır. İtilaf Devletleri teknolojik üstünlüklerinden dolayı Çanakkale savaşlarından kesin zaferle ayrılacaklarını düşünmüşlerdir. Fakat Türk milletinin göstermiş olduğu birlik, beraberlik ve vatan sevgisi zamanın en güçlü silahlarıyla donanımlı düşman kuvvetlerini yenerek savaşın gidişatını etkilemiş, dünya tarihi açısından önemli sonuçlar ortaya çıkmıştır. Çanakkale ve bölgesinde gerçekleşen ve sekiz buçuk ay süren bu savaş, her iki tarafa çok ağır bedeller yatıştırmıştır. Öyle ki savaş nedeniyle kayıplar yüz binleri geçmiştir.

Birinci Dünya Savaşı öncesinde olduğu gibi bu savaş sırasında da Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin hem cephede hem de cephe gerisinde yardım faaliyetleri gerçekleşmiştir. Yürütülen yardım faaliyetleri sağlık alanında da olmuştur. Cephede kurulan hastaneler ile hasta ve yaralı Osmanlı askerleri tedavi edilmiş, iyi olanlar askeri birliklerine geri gönderilerek, görevlerine kaldıkları yerlerden devam etmeleri sağlanmıştır. İlk olarak Gelibolu'da açılan hastanenin, düşmanın yoğun bombardmanı altında faaliyetlerini yürütmeyeceği ve ihtiyaçlarını karşılamayacağı anlaşıldığından önce Şarköy'e, buradan da Tekirdağ'a taşınması gerekmiştir. Hastane personeli, savaşın getirmiş olduğu zor şartlar altında ve hatta bazı zamanlar sabahlara kadar çalışmak zorunda kalmalarına rağmen görevlerini ellerinden geldiğince başarıyla yerine getirmişlerdir. Öyle ki İstanbul'a sevk edilecek kadar ağır hasta durumunda olan subaylardan birisinin sevk edilmeyi istemeyip, burada tedavi olmayı seçmesi dikkat çekicidir. V. Ordu Komutanı Liman von Sanders'in hastaneyi ziyaret edip, temiz ve düzenliğinden dolayı Baştabip

⁷⁰ Geniş bilgi için bk. KA, nr. 208/36; KA, nr. 208/36.1

⁷¹ Geniş bilgi için bk. KA, nr. 208/37-23.

Talha Yusuf Beye ve diğer hastane çalışanlarına teşekkür etmesi önemlidir. Ayrıca Hastane, sadece askerlere değil yeri geldiği zaman yöre halkına da yardımlarda bulunmuştur.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, Çanakkale Cephesi'nde gerçekleştirmiş olduğu yardımlarla Çanakkale savaşlarının kazanılmasında önemli bir rol oynamıştır. Cemiyetin bu yardımları içerisinde Gelibolu, Şarköy ve Tekirdağ Hilâl-i Ahmer Hastane personeli gerçekleştirdikleri faaliyetlerle yerlerini almışlardır. Bu şekilde elde edilen başarıya katkı sağlamışlardır.

KAYNAKÇA

1- Arşiv Kaynakları

Kızılay Arşivi**

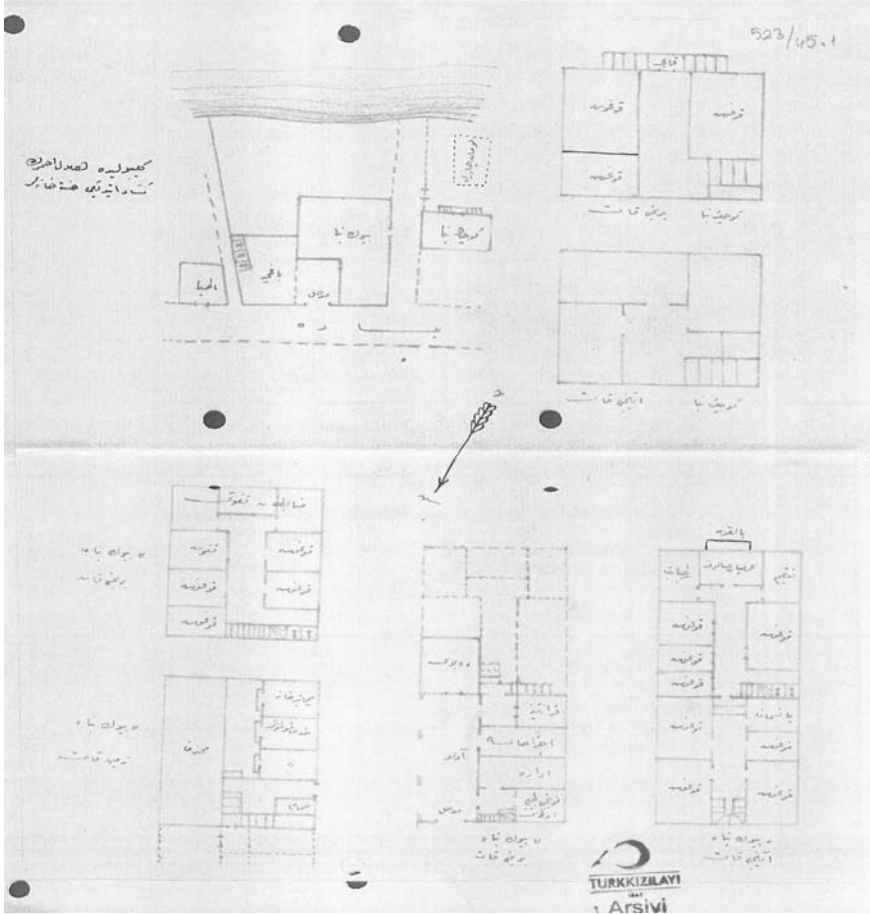
2- Kitap, Makale ve İnternet Erişim Adresleri

- AKGÜN, Seçil Karal -Murat Uluğtekin, *Hilâl-i Ahmer'den Kızılay'a*, Cilt: I, Beyda Basımevi, Ankara 2000.
- ARMAOĞLU, Fahir, 20. Yüzyıl Siyasî Tarihi (Cilt: 1-2: 1914-1995), Alkım Yayınevi, 12. Baskı, İstanbul (Basım Yılı Yok).
- BAYUR, Yusuf Hikmet, *Türk İnkılâbı Tarihi*, Cilt: III/II, TTK Yayınları, 3 Baskı, Ankara 1991.
- Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi (Haziran 1914-25 Nisan 1915)*, V. Cilt I. Kitap, Yazar: Muhterem Saral ve Diğerleri, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2012.
- Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi (25 Nisan 1915-04 Haziran 1915)*, V. Cilt II. Kitap, Yazar: Ali Remzi Yiğitgüden ve Diğerleri, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2012.
- Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi (04 Haziran 1914- 09 Ocak 1916)*, V. Cilt III. Kitap, Yazar: İrfan Tekşüt-Necati Ökse, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2012.
- ÇAPA, Mesut, *Kızılay [Hilâl-i Ahmer] Cemiyeti (1914-1925)*, Türkiye Kızılay Derneği Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2010.
- KURŞUN, Zekeriya- Mustafa Uzun, “Çanakkale Muharebeleri”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 8, Divantaş Diyanet Vakfı Neşriyat Pazarlama..., İstanbul 1993, s.205-209.
- Liman von Sanders, *Bir Alman Paşasının Çanakkale ve Filistin Hatıraları Askeri Tarih Encümeni'nin Cevaplarıyla Türkiye'de Beş Sene*, Çev. Osmanlı Genelkurmayı Askeri Tarih Encümeni Tercüme Heyeti, Yay. Haz. Muzaffer Albayrak, Yeditepe Yayınevi, 4. Baskı, İstanbul 2010.
- NOYAN, Abdülkadir, *Son Harplerde Salgın Hastalıklarla Savaşlarımız*, Ankara Tıp Fakültesi Yayınları: 54, Ankara 1956.
- Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri*, Cilt: I, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2005.
- Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri*, Cilt: II, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2005.
- Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Hilâl-i Ahmer İcraat Raporları 1914-1928*, Haz. Murat Uluğtekin-M. Gül Uluğtekin, Editör: Ceren Aygül, Pulat Basımevi, Ankara (Basım Yılı Yok).
- ÖZDEMİR, Hikmet, *Salgın Hastalıklardan Ölümler 1914-1918*, TTK Yayınları, Ankara 2005.
- Türkiye Kızılay Derneği 73 Yıllık Hayatı 1877-1949*, Ankara 1950.
- SEZER, Cemal, “Birinci Dünya Savaşı'nda Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Sağlık Alanındaki Faaliyetleri”, Vol. 4/ 4, *History Studies*, Kasım 2012, s. 373-384.
- TETİK, Ahmet - Mehmet Şükrü Güzel, *Kızılay ve Kızılhaç Belgeleriyle Osmanlılara Karşı İşlenen Savaş Suçları (1911-1921)*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2013.
- YILDIRIM, Nuran, “Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Koruyucu Sağlık Uygulamaları”, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt: 5, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s. 1320-1338.

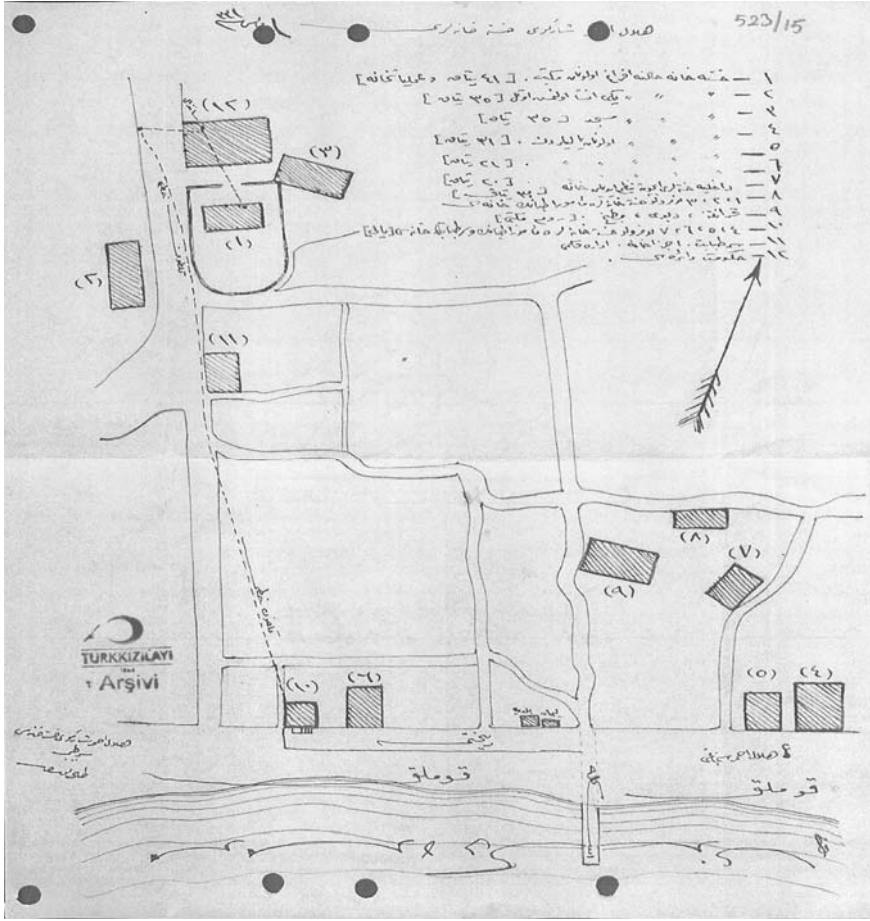
** Arşiv belge numaraları metinde verilmiştir.

EKLER

Ek I: Gelibolu Hilâl-i Ahmer Hastanesine ait kroki. Bk. KA, nr. 523/45.1.

Ek II: Şarköy Hilâl-i Ahmer Hastanesine ait kroki. Bk. KA, nr. 523/15.

